

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้ทั่วโลกกำลังเผชิญปัญหาที่สำคัญและมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตมาก คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อม อันสืบเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปัญหาการลดลงของป่าไม้อย่างรวดเร็ว ปัญหาในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เช่น การขยายตัวของเมืองที่ไม่มีการวางแผน และปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งได้แก่ ปัญหาน้ำเสีย อากาศเสีย เสียงรบกวน สารพิษ และปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญและมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์และขยายไปทั่วโลก เนื่องจากมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งซึ่งได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากตัวมนุษย์เอง จากการกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ว่า ผลจากการกระทำนั้นจะย้อนมากระทบต่อมนุษย์ดังเช่น อุทกภัยภาคใต้ของไทย เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2531 ที่ผ่านมา มีประชาชนกว่า 300 คน เสียชีวิต บ้านเรือนเสียหาย 50,000 หลัง รวมค่าเสียหายประมาณ 6,000 ล้านบาท นับเป็นอุทกภัยที่สร้างความเสียหายมากที่สุดในรอบปี (ทวีวงศ์ ศรีบุรี 2532 : 46) นอกจากนี้จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดการทำลายธรรมชาติอื่น ๆ อย่างรวดเร็ว เช่น การทำลายป่า การทำลายสัตว์ป่า จนบางอย่างสูญพันธุ์ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดสภาวะแวดล้อมเป็นพิษ เช่น น้ำเป็นพิษ ดินเป็นพิษ อากาศเป็นพิษ

ปัจจุบันมีการตื่นตัวเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกันมาก เพราะเป็นปัญหาที่มีผลกระทบทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับโลก และต้องร่วมมือกันหาทางแก้ไขและป้องกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มีมาตรการต่าง ๆ เช่น การตั้งสมาคม องค์กร มูลนิธิเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งถึงการออกกฎหมายบังคับใช้ แต่นั่นก็เป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ส่วนต้นเหตุที่แท้จริงคือ การที่มนุษย์ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการศึกษาจึงเข้ามา

มีบทบาทสำคัญเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก ความสามารถในการแก้ปัญหา และความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพราะการศึกษาที่พึงประสงค์เพื่อการมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสุขนั้นต้อง เป็นการศึกษาที่เสริมสร้างความรู้ ความคิด สร้างทักษะ เจตคติ ให้รู้จักตนเอง เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งตนมีส่วนร่วมอยู่ แล้วนำความรู้ ความ เข้าใจมาใช้แก้ปัญหาและเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น โดยผสมผสานกลมกลืนกับ สภาพแวดล้อม (วิจิตร คงบุล 2519 : 39)

เมื่ออิทธิพลของการศึกษาก่อให้เกิดความเชื่อที่ว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ มนุษย์ได้ เข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือที่ใช้สร้างความรู้ ความ เข้าใจและความสำนึกในปัญหาสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ความ เข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อมศึกษา จึง เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น จนในที่สุดได้เกิดโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา ขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลการประชุมขององค์การสหประชาชาติ เรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on Human Environment) ที่สต็อกโฮล์ม เมื่อ ปี ค.ศ. 1972 ในข้อเสนอนี้ 96 ของการประชุมได้กล่าวว่า

... องค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การยู.เนสโกและหน่วยงานระหว่าง ประเทศที่เกี่ยวข้อง ควรถือเป็นความจำเป็นที่จะต้องจัดโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาระหว่างประเทศ ขึ้น โดยวิธีการผสมผสานความรู้ประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Interdisciplinary) ทั้งใน โรงเรียนและนอกโรงเรียนในทุกระดับของการศึกษา รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่อยู่ในชนบทและใน เมือง ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ด้วยการให้การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการและควบคุมสิ่งแวดล้อมใน ชั้นตอนที่ย่าง ๆ ซึ่งเขาอาจจะได้รับตามวิธีการของเขา... (UNESCO 1980 a : 19)

สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมศึกษา เช่นเดียวกัน โดยศูนย์พัฒนา หลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดการประชุมปฏิบัติการเพื่อยกร่างหลักสูตร สิ่งแวดล้อมศึกษาขึ้น 2 ครั้ง ระหว่างวันที่ 25 - 27 กรกฎาคม 2520 และวันที่ 26 - 29 กันยายน 2520 ผลการประชุมปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้ง ได้กำหนดหลักการ จุดมุ่งหมายและโครงสร้าง ของหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาขึ้น และกระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการ จัดการศึกษาโดยตรง มีจุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังให้เยาวชนของชาติมีความรู้ เจตคติ และตระหนักถึง ปัญหา ตลอดจนรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น รู้จักตัดสินใจกระทำสิ่งใดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา เกี่ยวกับ

สิ่งแวดลอม ดังความมุ่งหมายของการศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (กระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 5 - 13) ข้อที่ 9 "ให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าใน วิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดลอม และทรัพยากรของประเทศ" และข้อที่ 52 "รัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้าง และก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าและการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ และสภาพแวดลอมตลอดจน เข้าใจ เรื่องประชากรศึกษา" และในแผนพัฒนาการศึกษา แห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 : 28) ได้กำหนดนโยบายหมวด (ค) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมของชาติ ว่า ข้อที่ 3 "ฝึกและอบรมให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้และความเข้าใจ คุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม เอกลักษณ์และความเป็นไทย และสิ่งแวดลอม" ข้อที่ 4 "พัฒนาการเรียนการสอนทาง ด้านศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดลอมให้ผู้เรียนสำนึกและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดลอมและศิลปวัฒนธรรม ไทย"

เพื่อสนองความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และแผนพัฒนา การศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534) โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันการศึกษา จึงมีหน้าที่ ที่จะต้องบ่งกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดลอม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยการส่งเสริมให้ นักเรียนและประชาชนทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดลอม และทรัพยากรที่มีต่อการ ดำรงชีวิตประจำวัน ในการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา วิชาสังคมศึกษามีบทบาทโดยตรงใน การให้การศึกษากับสิ่งแวดลอมศึกษา เพราะเป็นวิชาที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งแวดลอม ทั้งทางธรรมชาติและสังคม และมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะพัฒนาพลเมือง หรือสมาชิก ของสังคมให้มีคุณภาพทั้งทางปัญญาและการใช้ปัญญา เพื่อตัดสินใจแก้ไขปัญหาของคนและสังคมที่คน อยู่ และปัญหาสภาวะแวดลอม เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพลเมืองทุกคน ซึ่งเป็น สิ่งที่น่าจะต้องนำเข้ามาสอนในวิชาสังคมศึกษามากที่สุด เพราะเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาทางสังคมที่เป็นจริง (ลาวัญญ์ วิทยายุทธกุล 2529 : 77 - 78) นอกจากนี้วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี และความเป็น พลเมืองดีจะดูได้จากคุณภาพของการตัดสินใจในเรื่อง ส่วนรวมและส่วนตัวเกี่ยวกับสำนึกต่อสังคม (Engle 1960 : 301) ซึ่งสอดคล้องกับ เป้าหมายของสิ่งแวดลอมศึกษา ที่เน้นการพัฒนา ประชากรให้ตระหนักในเรื่องสิ่งแวดลอม และปัญหาที่เกิดขึ้นให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ แรงจูงใจ และพร้อมที่จะทำงานทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต (UNESCO 1978 a : 26)

สิ่งแวดลอมศึกษานับ เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการที่จะช่วยแกไขปัญหาสิ่งแวดลอม ทั้งในระดับท้องถิ่น ชุมชน ประเทศและในระดับโลก นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ก็เป็นทรัพยากรบุคคล ที่มีค่าในการที่จะช่วยสร้งสรรคและพัฒนาสิ่งแวดลอมให้คงความสมบูรณ์ใหยืนยาวต่อไป

นักเรียนจึงควรได้รับความรู้และปลูกฝง เจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดลอมอย่างเพียงพอ ซึ่งการให้ การศึกษา เรื่องสิ่งแวดลอมนั้นควรให้นัก เรียนได้รับข้อมูลทางสิ่งแวดลอมมากพอ ที่จะทำให้เกิด ความเข้าใจขึ้นมาทันที เมื่อได้ไปพบกับปัญหาสิ่งแวดลอมนั้น ขึ้นมาอีก เป็นการรับรู้ที่เกิดขึ้น โดยพลัน (วินัย วีระวัฒนานนท์ 2527 : 4) หรือทำให้นัก เรียนเกิดมโนทัศน์ (Concept) เรื่องสิ่งแวดลอมนั้นจนสามารถแยกแยะปัญหา นำไปสู่ต้น เหตุของปัญหา และผลกระทบของปัญหาที่จะ เกิดขึ้น ตลอดจนรู้จักแนวทางในการแกไขและมีส่วนร่วมในการแกไขปัญหาสิ่งแวดลอมนั้น ๆ จึง เห็นได้ว่ามโนทัศน์สิ่งแวดลอมศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญและจำ เป็นมากสำหรับนักเรียน เพราะเป็นการ แสดงถึงความรู้ความ เข้าใจอย่างแท้จริงในเรื่องสิ่งแวดลอม อันเป็นพื้นฐานให้นักเรียนได้เกิด ความตระหนัก (Awareness) เจตคติ (Attitude) ทักษะ (Skill) ความผูกพัน (Concern) และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ (Participation) และเอาใจใส่ปัญหาสิ่งแวดลอม และหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อแกไขปัญหานั้น

เนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาโดยตรงจะปรากฏอยู่ในหมวดวิชาวิทยาศาสตร์และหมวดวิชา สังคมศึกษา ซึ่งนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะได้เรียน เท่ากันตามที่ปรากฏในหลักสูตรมัธยม ศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น ได้มีการแบ่งแผนการเรียน ตามความถนัด ความสามารถและความสนใจของนักเรียน นักเรียนแผนการเรียนวิทยาศาสตร์และ แผนการเรียนภาษา-สังคมศึกษา ก็จะมีการเรียนที่เน้นในรายวิชาตามแผนการเรียนแตกต่างกัน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยซึ่ง เป็นครูสังคมศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษามโนทัศน์สิ่งแวดลอมศึกษาของ นักเรียนทั้งสองแผนการเรียนว่าเป็นอย่างไรและแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัด สิ่งแวดลอมศึกษาและเป็นแนวทางในการปรับปรุงการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ให้นักเรียนได้เกิดความรู้สึกในคุณค่าของสิ่งแวดลอม เพื่อนำไปสู่หนทางในการป้องกันและแกไข ปัญหาสิ่งแวดลอมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบมโนทัศน์สิ่งแวดลอมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนการเรียน วิทยาศาสตร์กับแผนการเรียนภาษา-สังคมศึกษา

ขอบ เขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียน วิทยาศาสตร์และแผนการเรียนภาษา - สังคมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2533

2. ขอบ เขตมโนทัศน์หลัก 5 ประการ ประกอบด้วย มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมและชีवालั ระบบนิเวศ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และมโนทัศน์จรรยาบรรณและการตัดสินใจ ทางสิ่งแวดล้อม

ข้อตกลง เบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยถือว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานครที่เป็น กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้ตอบแบบสอบถามครั้งนี้เต็มความสามารถ

สมมติฐานในการวิจัย

วินัย วีระพัฒนานนท์ (2530 : 2) ได้อธิบายว่า วิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นวิชาที่เป็นทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งแสดงว่าสิ่งแวดล้อมศึกษามีพื้นฐานมาจากวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ และพื้นฐานนี้ย่อมจะมีผลต่อมโนทัศน์สิ่งแวดล้อมศึกษา การที่นักเรียนแผน การเรียนวิทยาศาสตร์ ได้เรียน เนื้อหาทางวิทยาศาสตร์มากกว่านักเรียนแผนการเรียนภาษา- สังคมศึกษา จึงทำให้พื้นฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ดีกว่านักเรียนแผนการเรียนภาษา-สังคมศึกษา และน่าจะส่งผลให้มีมโนทัศน์สิ่งแวดล้อมการศึกษามากกว่านักเรียนแผนการเรียนภาษา-สังคมศึกษา

ณรงค์ ศรีสนิท (2524 : 62) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้และเจตคติต่อปัญหา สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนกลาง" พบว่า นักศึกษาที่เรียนสายวิทยาศาสตร์ และ นักศึกษาที่เรียนสายสังคมศาสตร์มีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากแนวความคิดและงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า มโนทัศน์สิ่งแวดล้อมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนการเรียนวิทยาศาสตร์ และ แผนการเรียนภาษา-สังคมศึกษาแตกต่างกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. มโนทัศน์ หมายถึง ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากความรู้อย่างเข้าใจ
2. สิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง วิชาที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก เจตคติ ค่านิยม ความผูกพัน และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนรัฐบาล ในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2533
4. แผนการเรียนวิทยาศาสตร์ หมายถึง แผนการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่เน้นการเรียนในวิชาวิทยาศาสตร์
5. แผนการเรียนภาษา-สังคมศึกษา หมายถึง แผนการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่เน้นการเรียนในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน และวิชาสังคมศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับผู้จัดทำหลักสูตร จะได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา
2. เป็นแนวทางสำหรับครูสังคมศึกษาและครูวิทยาศาสตร์ในการพัฒนาการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ในวิชาสังคมศึกษาและวิชาวิทยาศาสตร์
3. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ได้นำผลการวิจัยไปปรับปรุงคู่มือการให้ความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. เป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยต่อไป